

2. Он-Ляндія. Безпечна Веб-країна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://disted.edu.vn.ua/media/bp/html/oppilaille.htm>

3. Полевчук І. Д. Технології безпечної роботи в мережі інтернет / І. Д. Полевчук // Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія : Матеріали обласної науково-методичної Інтернет-конференції [Електронний ресурс]. – Кіровоград, 2014. – С. 19-20. – Режим доступу : <http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog2/>.

Науковий керівник: викладач О. А. Коваленко

СІМЕЙНІ СТОСУНКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВИХОВАННЯ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

В. В. Царенко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Усе починається з дитинства. Формується характер, вибираються друзі, складаються взаємини з рідними і близькими людьми, виробляють норми поведінки, а головне – закладаються традиції сімейного виховання, які передаються наступному поколінню [2, с. 22]. «Якщо діти живуть в обстановці критики, вони навчаються критикувати і засуджувати інших людей; якщо діти живуть в умовах ворожнечі і злості, вони вчаться бути злими, учаться битися; якщо діти живуть серед насмішок, вони стають нерішучими і надто скромними; якщо діти живуть в обстановці сорому і збентеження, почуття власної гідності поступається місцем почуттю провини; якщо дитина росте в терпимості, вона вчиться розуміти інших; якщо дитину підтримують, вона вчиться цінувати себе; якщо дитина живе в розумінні і дружелюбності, вона вчиться знаходити любов у цьому світі» [1, с. 10].

Сучасна сім'я стикається з дуже складними проблемами. Це пов'язано зі збільшенням чисельності малозабезпечених сімей, з чинниками, що позначаються на здоров'ї населення, приводять до зміни традиційних ролей у сім'ї, особливо ролі жінки, зростання кількості неповних сімей. Процес виховання дитини молодшого шкільного віку ускладнюється в тих сім'ях, де батьки вдаються до пияцтва, ведуть аморальний спосіб життя. Стає неблагополучним і життя дітей: погіршуються їхнє здоров'я, харчування, умови побуту. Статистика свідчить про збільшення чисельності безпритульних дітей, зростання дитячої злочинності і соціального сирітства. Дедалі більше зустрічаються випадки дитячого алкоголізму і наркоманії, жорстокого поводження і насильства.

Не менше занепокоєння викликають сім'ї нейтрального типу, в яких відсутній будь-який контроль поки батьки зайняті на роботі. В основному це матері-одиначки, розлучені жінки, яким соціальні умови не дозволяють у повній мірі займатися вихованням своїх дітей [3, с. 88–90].

Щоб краще зрозуміти вплив сімейних стосунків на виховання дітей молодшого шкільного віку нами була проведена бесіда, спостереження та проєктивна методика «Сім'я тварин». Експериментальною базою дослідження обрано Маловиськівську ЗОШ № 4 I-III ступенів Кіровоградської області. Кількість респондентів становить 40 учнів 4-А і 4-Б класів. При проведенні проєктивної методики «Сім'я тварин» до уваги ми брали кольорову гаму малюнку, якість ліній (натиск, товщина), особливості зображення тварин (птахів) (табл. 1):

Кольорова гамма малюнків

Елементи малюнка	Кількість учнів (у %)
Похмурі кольори	29%
Яскраві кольори	71%

Як бачимо з таблиці, 29 % учнів при зображенні своєї сім'ї застосували темні (похмурі) кольори, що свідчить про наявність у сімейних стосунках певного пригнічення, відсутність взаєморозуміння, занепокоєння, агресію у ставленні дорослих один до одного і до дітей. Це може бути викликано сварками, непорозумінням у сім'ї, педантизмом у вихованні. 71% молодших школярів для того, щоб намалювати сім'ю, обрали яскраві кольори. Це свідчить про гарний настрій, близькі стосунки між дорослими і дітьми, товарицькість. У таких сім'ях діти молодшого шкільного віку часто спілкуються з батьками, розуміють один одного, допомагають і живуть у злагоді. І, як наслідок, така дитина росте в атмосфері любові, яку в подальшому проявлятиме до інших. Зауважимо, що який би колір діти не вибирали для зображення тварини, вони застосовували його відразу до всіх членів родини.

Результати дослідження якості ліній (натиск, товщина) узагальнено в таблиці 2:

Таблиця 2.

Якість ліній (натиск)

Елементи малюнка	Кількість учнів (у %)
Рівний, помірний	90 %
Сильний натиск	10 %

Як бачимо з таблиці, у 90 % молодших школярів у малюнках переважали рівні лінії, які плавно переходили одна в одну. За такою силою натиску можна зрозуміти, що в дітей гнучка й адаптована особистість. Такі діти люблять спочатку обміркувати свої дії, а потім виконувати їх. Сильні натиски виявлені в малюнках 10 % молодших школярів, що свідчить про значне психологічне напруження. У подальшому це може перерости в агресію у ставленні до інших, але в той самий час учні досить наполегливі і вміють дати відсіч кривдникам. Також у цих дітей виявлено рівномірні сильні натиски, що підтверджує їхню вразливість до слів і дій інших; їм важко подолати чи відпустити свої переживання, тому, як наслідок, вони закриваються в собі.

Аналіз результатів проективної методики «Сім'я тварин» свідчить про те, що молодші школярі, які зображують тварин чи птахів, екстраполюють на них стосунки в сімейному середовищі (табл. 3):

Таблиця 3

Тварини і птахи

Елементи малюнка	Кількість учнів (у %)
Коти	39 %
Миші	4 %
Ведмеді	10 %
Собаки	17 %
Білки	4 %
Свині	2 %
Лисиці	4 %
Жирафи	4 %
Черепахи	2 %

Елементи малюнка	Кількість учнів (у %)
Мавпи	4 %
Курчата	2 %
Риби	2 %
Метелики	2 %
Птахи	4 %

З поданої таблиці бачимо, що 12 % молодших школярів зобразили себе і своїх рідних у вигляді невеликих тварин: миші, метелики, птахи, курчатка. Це показує, що в уявленні дитини сімейні стосунки мають невелике значення. У деяких випадках дитина зображувала себе однією з перелічених тварин чи птахів. Це означає, що її або надмірно опікують (і вона відчуває себе дуже маленькою), або взагалі ігнорують. 2 % дітей бачать себе і свою сім'ю у вигляді черепахи, що вказує на необхідність захисту дитини і її сім'ї від когось або від чогось. Також 2 % молодших школярів зобразили себе у вигляді риб, із чого можна припустити, що між членами родини надто малий емоційний зв'язок, «холодні» стосунки. 39 % дітей уявили себе і своїх рідних у вигляді кішки/кота, що символізує граціозність, чуттєвість краси і незалежність.

Зазначимо, що 17 % молодших школярів зобразили сім'ю у вигляді собак, що є уособленням відданості у дружбі, самовідданості, дружелюбності, товарищескості й турботи про близьких. 10 % дітей ототожнили сім'ю з ведмедями, що може символізувати спокійну і миролюбну людину, але здатну розлютитися і втратити контроль над своєю поведінкою. 4 % дітей надали перевагу лису/лисиці, що може символізувати хитрощі, лицемірство, підступність, себелюбства. Також 4 % дітей зобразили сім'ю мавп, що в сучасній проективній психології уособлює веселу і пустотливу людину, балакучу, схильну до наслідування, надмірної допитливості. 4 % дітей уявили свою сім'ю у вигляді білок, адже така сім'я виховує в дитини терпіння, прагнення до накопичення і збереження того, що в них є. Ще 4 % дітей намалювали сім'ю у вигляді жираф, що може вказувати на надмірно демонстративний стиль стосунків.

Отже кожна сім'я прагне по своєму виховати молодшого школяра, але це не завжди має гарні наслідки. Аналізуючи малюнки, ми звернули увагу на те, що діти прагнуть бути схожими на батьків. З цього можна зробити висновок, що дорослі повинні частіше замислитися над тим, чи все вони роблять для своїх дітей? Чи не переносять на них свої амбіції або нереалізовані надії.

Список використаних джерел:

1. Дороти Ло Нолт. Дети учатся у жизни : как воспитать ребенка, которым вы будете гордиться / Дороти Ло Нолт, Рейчел Харрис. – Москва : Эксмо, 2013. – 256 с.
2. Игнатова И. Как помочь родителям организовать конструктивное взаимодействие с ребенком / И. Игнатова // Воспитание школьников. – 2008. – № 1. – С. 22–27.
3. Листратенко Н. Семейные взаимоотношения и их влияние на развитие личности ребенка / Н. Листратенко // Социальная педагогика. – 2006. – № 2. – С. 88–92.

Науковий керівник д. п. н., професор В. П. Шпак